

УДК 347.62

DOI <https://doi.org/10.32782/chc.v058.2025.8>

Фляжнікова Ярослава Василівна,

докторка філософії,

старша викладачка кафедри соціально-економічних дисциплін

Комунального закладу вищої освіти «Барський гуманітарно-

педагогічний коледж імені Михайла Грушевського»

ORCID ID: 0000-0001-9311-3933

Остафійчук Людмила Аурелівна,

кандидатка юридичних наук, доцентка,

доцентка кафедри процесуального права

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ORCID ID: 0000-0003-4882-1038

КОМУ ДІСТАНЕТЬСЯ МАЙНО? ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ КЕЙСІВ МІЖ ПОДРУЖЖЯМ ПІСЛЯ РОЗЛУЧЕННЯ

Постановка проблеми. Розподіл спільного майна подружжя після розірвання шлюбу є досить проблематичною та найконфліктнішою сферою не лише сімейних, але й цивільних правовідносин.

Особливо актуальними виявляються питання, що пов'язані з розподілом нерухомого або рухомого майна, яке має істотну матеріальну цінність та часто являються предметом судових спорів. У даному контексті, важливо підкреслити, що це можуть бути такі спори: про момент набуття майна та джерела його фінансування, визначення часток у майні, а також правового режиму майна та особливостей володіння, користування й розпорядження майном.

Не зважаючи на детальне регулювання зазначених питань Сімейним та Цивільним кодексами України, спорів про поділ нерухомого майна досить багато, що зумовлює необхідність проведення аналізу наявних правових позицій, ухвалених Верховним Судом з урахуванням принципів верховенства права, добросовісності та справедливості.

Зауважимо, що багато шлюбів укладаються з корисливих мотивів. Тим більше, якщо наявність трьох або більше дітей чи наявність родичів з інвалідністю – є підставою для відстрочки від мобілізації. З одного боку, у цьому контексті є свої переваги – покращення демографічної ситуації в Україні, а з іншої сторони – корисливий мотив не завжди виправданий. В таких випадках подружжя цілком очікувано забуває про такі риси як чесність, повага, доброта та щирість по відношенню

один до одного. Внаслідок чого між подружжям трапляються конфлікти, які унеможливають подальше збереження сім'ї з усіма наслідками, в тому числі виникає питання щодо розподілу майна.

Розподіл нерухомого майна між колишнім подружжям – є одним із найскладніших питань, які виникають після розлучення. Відтак, постійні стреси, напружені емоції та переживання – є психологічними чинниками, які мають істотне значення у цьому контексті. До того ж, сукупність факторів, таких, як: неоднозначність судової практики, різні підходи до тлумачення понять «спільна сумісна власність» й «особиста приватна власність» та відсутність шлюбного договору створюють правову невизначеність та породжують спори між колишнім подружжям. Все це свідчить про актуальність теми дослідження.

Метою статті – є цивільно-правовий аналіз окремих кейсів, що виникають з приводу розподілу майна між подружжям після розлучення в Україні, що охоплює сучасну судову практику, правові позиції Верховного Суду та колізії, що виникають у зв'язку з тлумаченням норм права.

Стан дослідження проблеми. Проблематика цивільно-правового аналізу кейсів, що виникають між подружжям після розлучення традиційно привертала увагу науковців у сфері цивільного, житлового та сімейного права. Теоретичні й практичні аспекти щодо розподілу майна між колишнім подружжям були предметом дослідження у працях таких науковців, як: А. О. Дутко, С. В. Дяченко,

майна подружжя буде встановлено, що один із них здійснив його відчуження чи використав його на свій розсуд проти волі іншого з подружжя і не в інтересах сім'ї чи не на її потреби або приховав його, таке майно або його вартість враховується при поділі [8]. Проте, проблемним питанням може стати накопичення подружжям готівкових коштів та їх зберігання поза банківськими рахунками. В такому випадку доказати, що якісь грошові активи зберігалися у сейфі сім'ї, – майже не можливо. Факт набуття майна у період шлюбу має доводити той із подружжя, який на нього посиляється в обґрунтування своїх вимог про поділ такого майна. Спростовати презумпцію спільності майна подружжя має той із подружжя, який заперечує, що майно набуто у період шлюбу є спільним сумісним майном. Тобто, лише факт декларування коштів одним із подружжя після припинення шлюбу, або усна заява про наявність таких коштів, – не доводить, що ці кошти були отриманні у період перебування у шлюбі.

Наступною проблемою у розподілі майна після розлучення є питання істотного збільшення вартості такого майна як об'єкта, його якісних характеристик. Велика Палата Верховного Суду у постанові від 22 вересня 2020 року № 214/6174/15-ц висновувала: «Визначаючи правовий статус спірного майна як спільної сумісної власності подружжя, суд має враховувати, що частка в такому майні визначається відповідно до розміру фактичного внеску кожної зі сторін, у тому числі за рахунок майна, набутого одним з подружжя до шлюбу, яке є його особистою приватною власністю, у придбання (набуття) майна. Якщо в придбання (будівництво) майна вкладено, крім спільних коштів, особисті приватні кошти однієї зі сторін, то частка в такому майні відповідно до розміру внеску є її власністю». Тобто таке майно може бути поділене лише з урахуванням особистих і спільних майнових та трудових затрат кожного з подружжя. Вирішальне значення мають шляхи та способи збільшення такої вартості, яка має бути доведена тим з подружжя, хто претендує на таке майно. При цьому, істотність збільшення вартості майна одного із подружжя передбачає, що доля первинної власності стає незначною, співмірно малою за остаточною ціною. Водночас, збільшення вартості майна внаслідок коливання курсу валют, зміни ринкових цін та інші чинники не співвідносяться з обсягом грошових чи трудових затрат у майно [9].

При встановленні юридичного статусу майна (особисте чи спільне) визначальним є те, коли

мали місце факт і дата набуття (створення) такого майна, а не факт реєстрації прав на нього, що може мати місце після розірвання шлюбу. Наприклад, у справі № 355/1060/16 суди встановили, що у грудні 2015 року відповідач зареєстрував за собою право власності на спірний будинок, проте будинок фактично побудований у 1991 році, тобто в період шлюбу сторін у справі. Отже, суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, дійшов обґрунтованого висновку, що будинок є спільним майном подружжя, тому підлягає поділу в рівних частках. Правильним є і висновок судів про визнання за позивачем права власності на 1/2 частку земельної ділянки, на якій знаходиться будинок, адже відповідно до статті 120 Земельного кодексу України та статті 377 Цивільного кодексу України при переході права власності на будівлі і споруди разом з цими об'єктами переходить і право власності на земельну ділянку без зміни її цільового призначення [10].

Загалом, вирішення спірних питань про майно між колишнім подружжям у судовому порядку є тривалим та має свої труднощі розгляду з таких причин: корисливий мотив – проявляється там, де порушені засади чесності та справедливості, що призводить до умисного затягування судового процесу про розподіл майна між колишнім подружжям або створення перепон у чесному поділі спільної сумісної власності; відсутність взаєморозуміння – зневага один до одного призводить до негативних наслідків щодо розподілу майна; брак фінансів та часу – проявляється у нехтуванні можливостями досудового врегулювання конфлікту, що виник між подружжям після розлучення, а також фінансовою неспроможністю одного із подружжя на укладення договору про надання професійної правничої (правової) допомоги з адвокатом.

Не випадково, А.О. Дутко звертає увагу на те, що шлюбний договір – є особливим сімейно-правовим договором і на практиці його застосовують скоріш не для урегулювання спільного проживання, а також користування майном, а все ж для передбачення майнових наслідків у випадку розірвання шлюбу [11, с. 188]. Водночас, за домовленістю сторін шлюбного договору правовий режим майна, набутого під час шлюбу, після укладання шлюбного договору може бути змінений із режиму спільності на режим роздільності. Сторони можуть включити до шлюбного договору умову, що повністю виключає можливість виникнення в майбутньому спільного подружнього майна. При цьому майно, набуто за час шлюбу, належатиме кож-

майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією російської федерації проти України». Компенсація може надаватися: у грошовій формі; у вигляді нового житла/земельної ділянки; у вигляді сертифікатів, державних виплат, допомоги міжнародних організацій тощо (постанова Кабінету Міністрів України від 30 травня 2023 р. № 600 «Про затвердження Порядку надання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна»). Усі ці форми вважаються еквівалентом зруйнованого спільного майна і діляться за тими ж правилами. В такому випадку важливо довести: факт набуття майна під час шлюбу; факт його знищення / пошкодження; документальне підтвердження отримання або права на компенсацію (рішення комісії, довідка, акт оцінки, виплата тощо); статус подружжя на момент набуття цього майна у спільну сумісну власність. Зважаючи на тривалу процедуру збирання доказів та подачі документів на отримання компенсації за знищене майно, ця категорія справ ще не з'явилася у ЄДРСР, проте суспільству вже потрібно опрацьовувати теоретичні та практичні механізми їх розгляду та вирішення, в тому числі шляхом внесення відповідних змін до СК України.

Висновки. На основі вищевикладеного, важливо підкреслити, що не кожен шлюб в Україні укладається з суспільно корисною метою – створення сім'ї. Не кожна сім'я, після її створення – є щасливою та благополучною. Відтак, нерухомість та інше цінне майно дістанеться тому, хто проявить свою наполегливість та інтенсивність під час підготовки щодо збору доказів та у процесі доказування під впливом внутрішнього переконання й мотивації переконає суд у своїй правоті. Дослідження судової практики у справах щодо поділу майна, які виникають між колишнім подружжям після розлучення, доводить, що для успішного розгляду справи необхідна: наполегливість – є важливим показником, який спрямований на успіх у справі; інтенсивність – найбільше стосується, у даному контексті збору усіх необхідних та належних доказів по справі; мотивація – це зазвичай об'єктивні чинники, які впливають та формують внутрішнє переконання. Водночас, у нових реаліях слід завчасно вдосконалювати механізми захисту майнових прав подружжя, у тому числі щодо поділу компенсації за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією російської федерації проти України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Постанова Верховного Суду від 08 березня 2023 року по справі № 307/2148/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109645805> (дата звернення: 21.10.2025).
2. Постанова Верховного Суду від 28 лютого 2018 року по справі № 647/1683/15-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72641709> (дата звернення: 23.10.2025).
3. Постанова Верховного Суду України від 16.12.2015 р. по справі № 6-2641цс15. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/54513240> (дата звернення: 26.10.2025).
4. Постанова Верховного Суду від 26 травня 2021 року по справі № 219/10470/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97352561> (дата звернення: 14.10.2025).
5. Постанова Верховного Суду від 09 січня 2019 року по справі № 643/4589/15-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79237953> (дата звернення: 11.10.2025).
6. Постанова Верховного Суду від 12 червня 2019 року по справі № 595/324/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82491956> (дата звернення: 15.10.2025).
7. Постанова Верховного Суду від 10 червня 2022 року по справі № 544/856/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104713569> (дата звернення: 14.10.2025).
8. Постанова Верховного Суду від 20 червня 2018 року по справі № 756/14404/15-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74927169> (дата звернення: 26.10.2025).
9. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 22 вересня 2020 року по справі № 214/6174/15-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92270721> (дата звернення: 11.10.2025).
10. Постанова Верховного Суду від 30 серпня 2021 року по справі № 355/1060/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99277760> (дата звернення: 19.10.2025).
11. Дутко А.О. Поняття та правова природа шлюбного договору. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки*, 2016. № 837. С. 188–191.
12. Постанова Верховного Суду від 10 травня 2022 року по справі № 755/5802/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104258375> (дата звернення: 12.10.2025).
13. Фляжнікова Я.В. Шлюбний договір в Україні: переваги та недоліки. *Науковий вісник УжНУ. Серія: Право*. Випуск 86: частина 2, 2024. С. 248–252.
14. Постанова Верховного Суду від 10 травня 2022 року по справі № 755/5802/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104258375> (дата звернення: 19.10.2025).

The authors propose that compensation for property destroyed or damaged as a result of the armed aggression of the Russian Federation should be treated as a form of joint marital property, subject to division under the general rules of law.

It is argued that the effective resolution of property disputes between former spouses requires a combination of the parties' legal persistence, an adequate evidentiary base, and the improvement of regulatory frameworks. Strengthening the legal force of the marriage contract and developing new legislative norms that reflect contemporary realities – particularly those governing compensation for property lost during the war – are considered advisable.

Key words: marriage, divorce, dissolution of marriage, property dispute, termination of marriage, case law.

Дата надходження статті: 29.10.2025

Дата прийняття статті: 18.11.2025

Опубліковано: 22.12.2025

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

